
ТВАРИННИЦТВО, КОРМОВИРОБНИЦТВО, ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПЕРЕРОБКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

ANIMAL HUSBANDRY, FEED PRODUCTION,
STORAGE AND PROCESSING OF AGRICULTURAL PRODUCTS

УДК 636.74.044.7

DOI <https://doi.org/10.32782/2226-0099.2024.136.1.26>

ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОРОДИ ТА СТАТІ НА РОБОЧІ ЯКОСТІ СЛУЖБОВИХ СОБАК

Ведмеденко О.В. – к.с.-г.н.,

доцент кафедри технологій виробництва та переробки

сільськогосподарської продукції імені В.Г. Пелиха,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

Воїнова О.В. – студентка IV курсу біолого-технологічного факультету,

Херсонський державний аграрно-економічний університет

У статті досліджено вплив породи та статі на службові якості собак. Для цього були обрані службові собаки розплідника, включаючи німецьких, бельгійських та середньоазіатських вівчарок. Результати оцінки службових якостей собак розплідника виявили певні породні відмінності. Суки бельгійської вівчарки отримали максимальну кількість балів за загальні навички, у той час як кобелі усіх порід мали трохи меншу оцінку за загальну слухняність. Найвищу оцінку з пророблення сліду серед сук також отримали бельгійські вівчарки. Оцінка навичок з вибору людини та предмету у сук бельгійської вівчарки була незадовільною. Високу оцінку за обшук місцевості та приміщення отримали суки німецької та бельгійської вівчарок. Мінімальні оцінки за більшістю спеціальних навичок отримали собаки породи алабай, але вони виявилися кращими у навичці затримання, з легкою перевагою перед іншими породами.

Дослідження показало, що порода та статеві належності мають значний вплив на відпрацювання загального курсу дресирування, з відповідними частками впливу 15,6% та 20,1% ($P < 0,001$). Максимальний вплив з високою вірогідністю спостерігався у породі за комплексним оцінюванням спеціальних навичок, з частками впливу відповідно 73,1%, 73,5%, 67,5% ($P < 0,001$). Щодо навичок вибору людини та предмета, порода мала вплив з частками відповідно 32,4% і 27,5% ($P < 0,001$), а взаємодія породи та статі – 31,5% і 23,1% ($P < 0,001$) відповідно. Встановлено незначну частку впливу статі з певним рівнем достовірності на оцінювання навичок з пророблення сліду (4,0%, $P < 0,05$), вибору людини (8,3%, $P < 0,001$), обшуку місцевості, приміщення (5,2%, $P < 0,001$). Рекомендується активно використовувати собак порід німецька та бельгійська вівчарки з метою покращення робочих якостей службових собак розплідника, а породи алабай краще використовувати у вартівній службі та затриманні.

Ключові слова: службові собаки, порода, стать, робочі якості, загальні навички, спеціальні навички.

Vedmedenko O.V., Voinova O.V. Assessment of the influence of breed and gender on the working qualities of service dogs

The article investigates the influence of breed and gender on the working qualities of dogs. For this purpose, working dogs of the kennel, including German, Belgian and Central Asian shepherds, were selected. The results of the assessment of the working qualities of the kennel dogs revealed certain breed differences. The Belgian Shepherd females received the maximum number of points for general skills, while the males of all breeds had a slightly lower score for general obedience. Belgian Shepherds also received the highest score for tracking among females. The assessment of the skills of choosing a person and an object in Belgian Shepherd females was unsatisfactory. German and Belgian Shepherd Dogs received high marks for searching the area and premises. Alabai dogs received lower scores in most of the special skills, except for apprehension, in which they excelled, demonstrating a slight advantage over other breeds.

The study showed that breed and gender have a significant impact on the overall training course, with respective proportions of 15.6% and 20.1% ($P < 0.001$). The maximum influence with high probability was observed in the breed in the complex assessment of special skills, with the shares of influence, respectively, 73.1%, 73.5%, 67.5% ($P < 0.001$). Regarding the skills of choosing a person and an object, the breed had an influence with shares of 32.4% and 27.5% ($P < 0.001$), respectively, and the interaction of breed and gender – 31.5% and 23.1% ($P < 0.001$), respectively. A minor influence of gender was observed with a certain level of significance in tracking skills (4.0%, $P < 0.05$), human selection abilities (8.3%, $P < 0.001$), and searching in both area and premises (5.2%, $P < 0.001$). It is recommended to actively use dogs of the German and Belgian Shepherd breeds in order to improve the working qualities of kennel dogs, and the Alabai breed is better used in guard duty and detention.

Key words: service dogs, breed, gender, working qualities, general skills, special skills.

Постановка проблеми. Службове собаківництво – це галузь, яка включає підготовку та використання собак у різних службах, таких як поліція, армія, охорона та пошуково-рятувальні служби. Різні породи мають унікальні якості, що робить їх більш придатними для певних завдань, вибір яких залежить від потреб конкретної служби [1] та характеризуються наявністю якостей, корисних для служби, таких як гострий нюх і слух, висока здатність до дресування, сила та витривалість, здатність вести боротьбу зі злочинцем [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі загального дресування закладаються основи для подальшої підготовки собак до спеціальної служби [3]. У 2024 році сфера застосування собак в Україні стала надзвичайно актуальною та різноманітною. Однією з найбільш очевидних завдань є забезпечення безпеки на території, яка частково зазнала мінуння. У цьому контексті вирішальну роль відіграють добре навчені собаки, здатні ефективно виявляти вибухові речовини та допомагати у вирішенні складних завдань безпеки [4].

Наразі серед фахівців-кінологів існує розбіжність думок щодо найкращої породи для охоронних собак. Одні вважають бельгійську вівчарку (малінуа) першочерговими лідерами, деякі віддають перевагу східноєвропейським вівчаркам, а інші радять молосів [5]. Найпоширенішими породами для виконання окреслених завдань є німецька вівчарка, бладхаунди, бельгійська вівчарка (малінуа) та інші. Однак необхідно враховувати кліматичні умови тих місць, де планується застосування собаки [6].

Встановлено, що на робочі якості розшукових собак впливає їх порода та стать. Службові собаки породи німецька вівчарка мають кращі робочі якості серед кобелів, а серед сук – породи бельгійська вівчарка (малінуа). Вплив породи службових собак на їх робочі якості за навиками, що підлягали оцінюванню, коливався від 0,6% до 6,8%, статі – від 0,1% до 7,3%, а віку – від 0,1% до 11,4%. Найбільший вплив на загальну оцінку службових собак за всіма розділами має їх вік (1,6%) [7].

Німецька вівчарка є класикою світової кінології і отримала визнання як провідна порода завдяки своїм відмінним робочим якостям [8]. Процес підготовки собак як професіоналів у різних сферах вимагає експертного підходу з боку професійних кінологів на різних рівнях. Організми собак, які використовуються в службовому собаківництві, повинні підтримувати оптимальну фізичну форму, оскільки вони здатні виконувати важку фізичну роботу, таку як слідкування, пошук, захист та інше. Тому для цих собак особливо важливий баланс між обміном речовин та фізичною активністю, а також правильне харчування та догляд [9]. Найкращим підходом до організації харчування службових собак є надання їм добової норми їжі під час проведення тренувань [10]. Важливість правильної оцінки собаки, її темпераменту та якості навчання стає критичною для успішної реалізації в рамках загального курсу дресирування та у різноманітних сценаріях практичного застосування.

Постановка завдання. Дослідження проводились на базі розплідника службового собаківництва Дніпропетровської області.

Об'єктом досліджень були службові собаки розплідника, з яких 12 німецьких вівчарок, 6 бельгійських вівчарок (малінуа), 6 середньоазіатських вівчарок (алабай).

Метою дослідження було вивчити вплив породи та статі на робочі якості собак в умовах розплідника службового собаківництва.

Під час проведення досліджень використано основні дані зі справ службових собак розплідника. Статистичну обробку даних, а також дисперсійний аналіз здійснювали за допомогою програмного пакету Microsoft Excel операційної системи "Windows-10". Результати середніх значень вважали статистично вірогідними за $P < 0,05$ (*), $P < 0,01$ (**), $P < 0,001$ (***)

Випробовування службових якостей собак проводились за загальною і спеціальною підготовками відповідно до Методичних вказівок щодо проведення випробовувань службових собак [11]. Робота собак за виконання навичок загальної та спеціальної підготовки оцінюється відповідно за 100- і 200-бальною системою окремо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Усі службові собаки, що допущені до розведення, повинні бути оцінені за робочими якостями. Цей рейтинг визначається ступенем диплома собаки на випробуваннях або змаганнях. Службові (робочі) якості собаки – це здатність його до дресирування, вироблення навичок слухняності і спеціального курсу [12]. За результатами оцінки службових якостей собак розплідника (табл. 1) можна стверджувати, що тварини представлених порід здатні формувати навички за вказаною програмою дресирування, але встановлено певні породні відмінності. Суки породи бельгійська вівчарка отримали максимальну кількість балів за загальні навички – 62,0 бали, що перевищувало оцінку сук порід німецька вівчарка та алабая на 8,3 і 8,9 балів відповідно. Кобелі усіх порід мали трохи нижчу оцінку за загальну слухняність, в межах 48,9...52,0 бали, поступаючись сукам. Собаки порід бельгійська та німецька вівчарка відзначилися кращим виконанням комплексу спеціальних навичок. Кобелі бельгійської вівчарки набрали найбільшу кількість балів (179 балів), з невеликою перевагою перед суками цієї ж породи на 4,0 бали та значним відставанням від інших порід у межах 25,3...122,0 балів.

Серед спеціальних навичок варто відзначити найвищу оцінку за пророблення сліду серед сук бельгійської вівчарки, яка склала 110 балів, завдяки додатковим 30 балам за пошук гільз. Кобелі цієї ж породи отримали трохи нижчу оцінку, а саме

на 25 балів. У той час як навички з вибору людини та предмету у сук бельгійської вівчарки були оцінені як незадовільні. Собаки німецької вівчарки показали значну мінливість результатів за навичкою пророблення сліду ($C_v = 93,1\%$ і $102,3\%$). Дві суки цієї породи отримали 24 і 25 бали за цю навичку, а одна з них, за ім'ям Марсель, отримала 110 балів, додатково нарахованих за пошук гільз. Варіація в оцінках кобелів за проробленням сліду становила від 8 до 85 балів. Висока оцінка за обшук місцевості, приміщення належить сукам німецької та бельгійської вівчарок (28,0 і 30 балів відповідно). Кобелі, у межах своїх порід, за пошуковою навичкою були оцінені на 10,0 балів менше.

Таблиця 1

Оцінка робочих якостей службових порід собак

Показник	Порода					
	німецька вівчарка		бельгійська вівчарка		алабай	
	$\bar{X} \pm S\bar{x}$	$C_v, \%$	$\bar{X} \pm S\bar{x}$	$C_v, \%$	$\bar{X} \pm S\bar{x}$	$C_v, \%$
Суки						
Загальні навички	53,67±7,84	25,3	62,00±0,00	0,0	53,03±1,65	2,8
Спеціальні навички:	153,67±19,97	22,5	175,00±1,03	1,5	57,00±1,17	1,3
– пророблення сліду	53,00±28,50	93,1	110,00±0,00	0,0	14,07±1,31	1,3
– вибір людини	18,67±0,67	6,2	0,00±0,00	0,0	2,00±0,00	2,7
– вибір предмета	22,67±11,57	88,3	0,00±0,00	0,0	6,10±1,24	2,3
– обшук місцевості, приміщення	28,00±2,00	12,4	30,05±0,78	2,3	2,00±0,14	1,9
– затримання	31,33±1,86	10,3	35,00±0,94	2,1	33,00±1,87	2,2
– вартова служба	-	-	-	-	добре	-
– час проходження смуги перешкод, с	61,33±12,20	34,5	35,00±0,00	0,0	90,05±1,28	2,1
Кобелі						
Загальні навички	48,88±2,55	14,8	52,00±2,19	2,4	49,50±3,18	12,8
Спеціальні навички:	114,63±22,71	56,0	179,01±2,00	1,6	61,75±5,65	18,3
– пророблення сліду	32,38±4,58	102,3	85,00±0,00	0,0	10,00±0,82	16,3
– вибір людини	13,38±4,58	96,8	20,00±0,00	0,0	3,50±0,96	54,7
– вибір предмета	17,25±4,72	77,4	20,00±0,00	0,0	5,00±1,73	69,3
– обшук місцевості, приміщення	17,38±2,80	45,5	20,00±0,00	0,0	7,50±4,27	113,9
– затримання	34,25±6,16	50,9	34,00±0,56	2,1	35,75±3,25	18,2
– вартова служба	задов., добре	-	-	-	добре	-
– час проходження смуги перешкод, с	76,00±2,41	8,9	72,00±2,49	2,8	88,75±0,95	2,1

Собаки породи алабай отримали мінімальні оцінки за більшістю спеціальних навичок, але в навичці затримання вони були кращими з невеликою перевагою над іншими породами на 0,8 до 4,4 бали. Крім того, собаки цієї породи показали добрі результати у вартовій службі незалежно від статі. Зауважимо, що серед інших порід лише два кобелі німецької вівчарки добре проявили себе у вартовій службі, а один – задовільно. Суки бельгійської вівчарки виявилися найбільш спритними у проходженні смуги перешкод, затрачаючи на це 35 секунд. Кобелі цієї породи подолали перешкоди в середньому за 37 секунд довше. Суки німецької вівчарки також успішно подолали перешкоди, затрачаючи на це в середньому 61,3 секунд, що на 14,7 секунд швидше за кобелів цієї ж породи. Собаки породи алабай виявилися повільнішими, з часом проходження смуги перешкод 90,0 секунд для сук і 88,8 секунд для кобелів відповідно.

В загальному, собаки порід німецька та бельгійська вівчарки виявились найбільш високо оціненими за навичками переслідування людини за запаховим слідом, виявлення людини, що приховується або рухається, а також вибирання запахових предметів (речей) людини. Тому ці породи слід активно використовувати у програмах племінного розведення для покращення робочих якостей службових собак у розплідника. Бельгійські вівчарки проявляють більшу концентрацію на роботі, що відображається в їх швидкій реакції та винятковому нюху. Ці собаки мають також більше очікування від тренера. Собаки породи алабай, через їхню обмежену пошукову роботу, найбільше підходять для використання у вартовій службі та затриманні.

Виявлено, що робочі якості собак залежать від їх статі на протязі загального курсу дресирування та відпрацювання спеціальних навичок. Усі суки, які входили до вибірки німецької та бельгійської вівчарок, виконують службу як розшукові собаки, що відображається у їхніх вищих балах за загальними навичками. Це особливо важливо для собак, які призначені для служби в охороні. У той час як кобелі цих порід виконують розшукову та охоронну служби. Отримання вищих балів для сук породи алабай за більшістю навичок може бути пов'язано з тим, що вони мають менший сексуальний потяг, ніж кобелі, і менше відволікаються на це під час тренувань.

Одним із завдань досліджень було виявити силу впливу факторів породи та статі на мінливість оцінки службової роботи собак шляхом двофакторного дисперсійного аналізу (рис. 1–8; табл. 2).

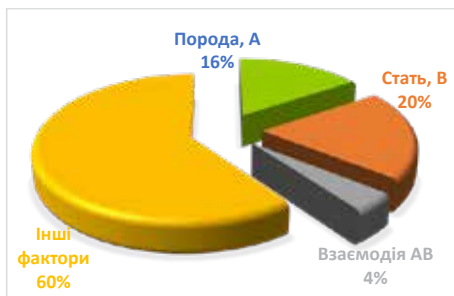

Рис. 1. Вплив факторів на загальні навички собак

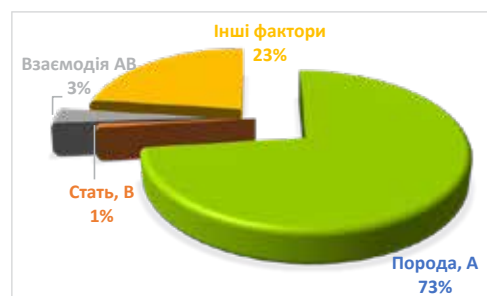

Рис. 2. Вплив факторів на комплексну оцінку за спеціальними навичками

Встановлено, що на відпрацювання загального курсу дресирування мають високовірогідну частку впливу порода та статеві належності, відповідно 15,6% та 20,1% ($P < 0,001$).

Таблиця 2

Двофакторний дисперсійний аналіз мінливості оцінки службової роботи собак

Оцінка службової роботи собак	Джерело мінливості						
	порода, А		стать, В		взаємодія АВ		інші фактори
	$\eta^2, \%$	F	$\eta^2, \%$	F	$\eta^2, \%$	F	$\eta^2, \%$
Загальні навички	15,59***	5,45	20,12***	14,06	4,20	1,47	60,09
Спеціальні навички:	73,07***	67,01	0,87	1,59	3,17	2,91	22,90
– пророблення сліду	73,45***	72,30	4,02*	7,91	1,20	1,18	21,33
– вибір людини	32,37***	24,39	8,29***	12,49	31,46***	23,70	27,87
– вибір предмета	27,49***	12,66	3,79	3,49	23,11***	10,64	45,61
– обшук місцевості, приміщення	67,46***	89,37	5,23***	13,87	11,45***	15,17	15,85
– затримання	1,21	0,26	1,19	0,52	1,59	0,34	96,00
– час проходження смуги перешкод	55,02***	102,20	18,02***	66,96	15,65***	29,06	11,31

Примітка: * – $P < 0,05$; ** – $P < 0,01$; *** – $P < 0,001$.

Максимальну частку впливу з високою вірогідністю мала порода за комплексним оцінюванням спеціальних навичок, у тому числі пророблення сліду та обшук місцевості, приміщення – відповідно 73,1%, 73,5%, 67,5% ($P < 0,001$).

Рис. 3. Вплив факторів на навичку «пророблення сліду»

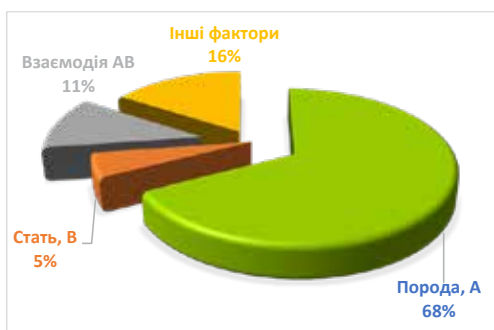

Рис. 4. Вплив факторів на навичку «обшук місцевості, приміщення»

Взаємодія факторів (порода $\times$ стать) не впливає достовірно на величину оцінки загальних та комплексно спеціальних навичок і має найменшу силу впливу на рівні 4,2% та 3,2% відповідно. На навички вибору людини та предмета з високою вірогідністю має порода з часткою впливу відповідно 32,4% і 27,5% ($P < 0,001$) та взаємодія цих факторів (порода $\times$ стать) 31,5% і 23,1% ($P < 0,001$) відповідно.

Встановлено незначну частку впливу статі з певним рівнем достовірності на оцінювання навичок з пророблення сліду (4,0%, $P < 0,05$), вибору людини (8,3%, $P < 0,001$), обшуку місцевості, приміщення (5,2%, $P < 0,001$). Високовірогідний вплив мають поєднання досліджуваних факторів з часткою впливу 11,5% ($P < 0,001$) також на обшук місцевості.

Рис. 5. Вплив факторів на навичку «вибір людини»

Рис. 6. Вплив факторів на навичку «вибір предмета»

Рис. 7. Вплив факторів на навичку «затримання»

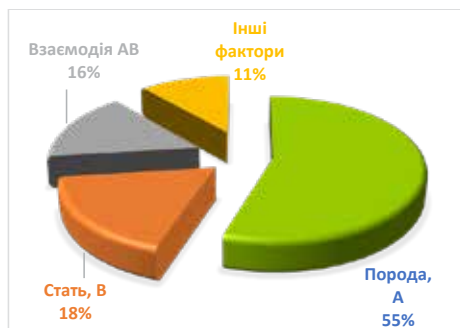

Рис. 8. Вплив факторів на час проходження смуги перешкод

На навичку затримання вплив породи, статі та взаємодії цих факторів є несуттєвим, з частками впливу відповідно 1,2%, 1,2% та 1,6%. Тобто ця робота в більшості залежить від інших факторів, у тому числі самого дресирування. На час проходження смуги перешкод має вплив порода з високовірогідною часткою впливу 55,0% ($P < 0,001$) та меншими частками впливу статі (18,0%, $P < 0,001$) і поєднання цих факторів (15,7%, $P < 0,001$).

Висновки і пропозиції. Отже, більш масивні собаки більших порід важче проходять смугу перешкод, оскільки їм важче високо пригати та швидко бігти, тоді як невеликі німецькі вівчарки або ж ще й менші бельгійські вівчарки справляються з цією роботою набагато краще. Рекомендовано собак порід німецька та бельгійська вівчарки активно використовувати у племінному розведенні для покращення робочих якостей службових собак розплідника. Собак породи алабай, у зв'язку з набагато гіршою пошуковою роботою, краще використовувати у вартовій службі та затриманні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Teichmann. P. Hunde – 2. Aufl. Berlin : Der Kinderbuchverlag, 1990. 66 p.
2. Службові собаки військової поліції: ідеальна співпраця людини та тварини. CZdefence. URL: <https://www.czdefence.com/article/service-dogs-of-the-military-police-perfect-cooperation-between-man-and-animal> (дата звернення: 29.01.2024).
3. Косенко С., Куїмжи М., Кірова Л. Вплив статево-вікового аспекту на робочі якості собак розшукової служби в умовах КЦ УМВС України в одеській області. *Agrarian bulletin of the Black sea littoral*. 2019. ISSUE 95. P. 64-67.
4. Воїнова О.В., Ведмеденко О.В. Використання собак-саперів для розмінування території Херсонської області. *Синергія науки і бізнесу у повоєнному відновленні Херсонщини* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ХНТУ, 26–28 квітня 2023 р.) у 2-х т. ; Одеса : Олді+, 2023. Т. 2. С. 226-229. <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/9088?show=full>
5. Була Л.В., Павленко Ю.М. Оцінка собак різних порід за показниками робочих якостей на змаганнях з національної програми дресирування «Охоронний собака». *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Тваринництво»*. Вип. 4 (47). 2021. С. 191-197.
6. Була Л.В. Спецпідготовка службових собак. Рекомендовані критерії відбору. *Тваринництво України*. 2008. № 1. С. 31-33.
7. Serkhovets S.V., Mazur N.P., Dymchuk A.V. Working qualities of search dogs of German and Belgian shepherd breeds. *Scientific Messenger LNUVMB. Series: Agricultural sciences*, 2020, vol. 22, no 93. P. 113-118.
8. Бочков В.М. Екстер'єрні особливості і робочі якості собак різних генеалогічних ліній породи німецька вівчарка. *Науково-технічний бюлетень Інституту біології тварин і Державного науково-дослідного контрольного інституту ветпрепаратів та кормових добавок*. 2014. Вип. 15. № 4. С. 124-132. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ntbibt_2014_15_4_27 (дата звернення: 29.01.2024).
9. Кінологія: утримання та годівля собак : навчальний посібник / Бурлака В.А., та ін.; за ред. В. А. Бурлаки. Житомир: «Волинь», 2004. 412 с.
10. Воїнова О., Ведмеденко О. Вплив раціону харчування на фізіологічний та фізичний стан службових собак під час тренувань. *Стан та перспективи виробництва, переробки і використання продукції тваринництва* : матеріали X Міжнародної наукової конференції студентської та учнівської молоді., м. Кам'янець-Подільський., 30 листопада 2023 року. С. 25-27. <https://dspace.ksaeu.kherson.ua/handle/123456789/9092?show=full>
11. Інструкція з організації кінологічної служби в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах. Затверджено Наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 18 від 24 січня 2004 р.
12. Була Л.В., Павленко Ю.М., Свисенко С.В., Малікова А.І. Робочі якості та показники нервової діяльності собак породи середньоазіатська вівчарка. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія «Тваринництво»*. Вип. 4 (39). 2019. С. 92-98.